

Bemozdulni vagy bemozdítani?

Vajda János

A művészet megajándékozott bennünket azzal a lehetőséggel, hogy a pillanatnak nem kell feltétlenül egy pillanattig tartania. Hiszen egy regényben vagy filmben is – annak ellenére, hogy általában az idő sűrítéséről van leginkább szó bennük – vannak elnyújtott cselekménysorok, amelyek a valóságosnál hosszabb ideig tartanak, akár olvasva vagy nézve is. A filmművészet egyik legjellemzőbb kifejezőformája a lassítás. A fotográfia pedig valójában a pillanat művészete, azonban a legképtelenebb rövid idejű expozíciók mellett azzal az egyedülálló lehetőséggel is rendelkezik, hogy tetszőleges hosszúságú időfolyamatot képes egyetlen képbe sűríteni. A hosszú idejű expozíció különleges látványokat teremthet.

1. A hangulatos városrészre puhán hulló havat nem lett volna érdemes hosszú idővel fényképezni, mert elvette volna a kép nyugodt, lírai hangulatát.

2. Ezen a képen már az 1/25 s expozíciós idő is bemozdította az erős szélben a hópelyheket. Így a kb. 35 mm-esnek megfelelő gyújtótávolság miatt a közeli pelyhek elmozdulásának mértéke erősíti a kép drámai hatását.

Mi számít hosszú időnek, ez az egyik legsarkalatosabb kérdés, mint a későbbiekben meg is láthatjuk. Az idő nem elvont, hanem nagyon is relatív fogalom és dimenziókiterjedés. Ugyanakkor szubjektív is, hiszen a fény egy másodperc alatt bejárt útjához képest egy mai úrrakétát igazán jelentéktelennek tűnik. A tiszavirág röpkélete pedig önmagának ugyanannyit jelent, mint egy teknősnek a saját matuzsálemi kora. A fotográfia egyik szabálya szerint az aktuálisan használt objektív gyújtótávolsága reciproknál hosszabb idejű expozíciós idő az az érték, aminél már fennáll kézből való fényképezéskor a gép berázása, bemozdítása. (Most hagyjuk ki a számításból a különféle képstabilizáló eljárásokat.) Egy 300 mm-es objektív esetében tehát az 1/125 s zársebesség a bemozdulás szempontjából már hosszúnak számít (10. kép), egy 17 mm-es nagylátónak

3. Minden mozgásban van. Az – ugyan nem látszó – eső miatt az átkelőn haladó gyalogosok is sietősebbre vették léptüket a szokásosnál. A kép teleobjektívvel készült, 0,3 s idővel, elhúzással, alkonyat körül, ISO 400 érzékenységre. Így még viszonylag erősen le is rekeszelhettem. A mozgást az emberekre követtem, így a háttérben lévő, tőlük eltérő sebességű teherautó érdekes párhuzamba került velük. A helyes élességállítás az embereken és a kocsin is érezhető.

azonban az 1/30 s is gyors lehet (2. kép). A feltételes mód nem véletlen, hiszen a fenti tétel statikus téma esetében igaz. Amint a képben mozgás is van, a zársebességet már annak a gyorsasága és mozgásának iránya is befolyásolja. Nem véletlen az új digitális kamerák egyre nagyobb végsebessége és egekig emelt érzékenysége. Az alkalmazott fotónak a mozdulatokat meg kell fagyasztania a legmosto- ▶

hább fényviszonyok között is. A kreatív fotós azonban épp a mozdulat elnyújtására alapozhat olyan képeket, amelyeket a valóságban sosem láthatunk.

Ebből kell tehát kiindulnunk, amikor szabadjárá akarjuk engedni a fantáziánkat, és érdekes látványt kívánunk teremteni a hosszú zárbesség alkalmazásával. Három tényező befolyásol bennünket. Az adott fény erőssége, a téma mobilitása és sebessége, valamint a használt objektív gyújtótávolsága (3. kép). E tényezőkből csak az objektív gyújtótávolsága múlik rajtunk, hiszen a témából adódóan a mi döntésünk lesz, melyik látószöveget érezzük alkalmasnak elképzeléseinkhez. A fény általában adott, még akkor is, ha mi teremtjük meg a műteremben vagy az örökvakut feltolva a gépre. Itt csupán annyi a választási lehetőségünk, hogy magasabb érzékenységet állítunk-e, mert kimerevítetten akarunk leképezni, vagy maradjunk a legalacsonyabbnál, és ha kell, még az állványt is felállítjuk. A téma mozgását szinte egyáltalán nem tudjuk befolyásolni. Legfeljebb együtt mozogni vele. Egy futóval talán még lehet is a pálya mellett egy jó elhúzásos kép érdekében, de már egy országúti kerékpároshoz motorkerékpár kellhet, és egy vezető is. Egy azonban biztos, e három tényező képen belüli viszonya egymáshoz határozza azt meg, hogy egy adott helyzetben mi számít hosszú expozíciós időnek.

A fény szempontjából azt kell figyelembe vennünk, hogy az erős világítás még a legalacsonyabb érzékenység mellett is rövid zárbességet igényel. Nagyon erősen le kell rekeszelnünk (ez a digitális kompakt kameráknál nem is lehetséges, a kisméretű érzékelő lapkák miatti rövid gyújtótávolságok F8-nál szűkebb rekeszsel már lyukkamerává alakítanak a szerkezetet), de sokszor még így is kell az erős denzitású szűrő vagy egy kis leleményesség (7. kép). Szabadtéren a fényszegény helyzetek kedveznek a bemozdulásos képeknek (4. kép). Napkelte, alkonyat, erősen borult idő, eső, hóesés stb. A mesterséges világítású belső terek viszont szinte minden esetben egyszerűsítik a dolgunkat. Sportrendezvények, koncertek, táncművészeti előadások remek események ilyen elképzeléseink megvalósítására. Vagyis a körülmények eleve a hosszú idejű zárbességnek kedveznek (5. kép).

Itt kell megemlítenem az analóg technikából a digitálisba átöröklött – még ha nem is azonos – leképezési hibát. A filmek, különösen a színesek, érzékenyek a hosszú idejű expozícióra. A Schwarzschild-effektusnak nevezett jelenség abból adódik, hogy a különböző színérzékenységű rétegek fényérzékenységét csak egy bizonyos expozíciós tartományon belül lehet szinkronizálni. Ha ez az idő kívül kerül az – általában – 1/30–1/4000 s közöttiből, ak-

5. A kép Varga Zoltánt, a Relative zenekar egyik gitárosát ábrázolja. A szerény világítású kis klubban ISO 400 érzékenység mellett F4, 1/15 s volt az expozíció. Egy fényértékkel emelve az érzékenységet és nagyobb rekeszt használva, ez akár 1/125 s is lehetett volna. Ekkor azonban hiányozna a rockzenét és az improvizációt jellemző lendület, amit viszont a bemozdulásos így képileg is meg tudtak teremteni.

6. Egy montázshoz készítettem a képet. A kissé borult időben ISO 200-ra állítottam az érzékenységet és 16-os rekeszt állítottam a nagy mélységélesség miatt. Így lett az expozíciós idő 1/15 s. A 28 mm-esnek megfelelő gyújtótávolságú objektívhez nagyon közel lévő levelek a kis szél ellenére is látványosan bemozdultak.

4. A borult idő kedvezett ennél a képnél a hosszabb zárbesség alkalmazásának. ISO 400 érzékenység mellett 11-re állítottam a rekeszt, hogy 1/15 s időt használhassak. Ezzel az autót már látványosan be lehetett mozdítani, a hölgyet pedig épp csak a kelő mértékben. A 70 mm-esnek megfelelő gyújtótávolság miatt egyáltalán állványt kellett igénybe vennem, hogy a statikus részek ne mozduljanak be.

kor szintorzulás lép fel, nem egy esetben kiszűrhetetlen keresztgammás jelenség kíséretében. Ez sok laboránsnak kerülhet álmatlan éjszakájába vagy jó pár szál hajába. A digitális képérzékelők ennek a gondnak ugyan hátat fordítottak, viszont begyűjtötték nekünk helyette a zajosodást, amiért szívjuk is sokat a fogunkat. Az analógon jelentkező hibáknál kompromisszumot lehet kötni, inkább legyen az árnyék kék, mint a nagy arca padlizsánszínű. A digitálisnál meg rá vagyunk bízva a színkezelő és a képkidolgozó, illetve a zajszűrő szoftverek tervezőinek találékonyságára. Egy biztos, az egyre szembevetőbb fejlődés ellenére még mindig nem érdemes digitális kamerával csillagpörgős egekre beállványozkodnunk.

A téma mozgásának sebességét és az objektív

gyújtótávolságát együtt érdemes tárgyalni, mivel a kettő nagyon erős kölcsönhatásban van egymással. Hiszen egy kis mozgássebességű tárgy is erősen bemozdulhat, ha az egy nagylátószögű objektív közelében van (2., 6. kép), viszont egy nagy távolságról, telével fényképezett téma esetében ez nem feltétlenül igaz, hiszen a kép felületén ugyanannyi idő alatt „bejárt útja” jóval kisebb (7. kép). A nagylátószögű objektívek használatakor nagyszerű lehetőség, hogy viszonylag hosszú zárbességű expozíciót kézben meg lehet tartani. A statikus elemek így bemozdulás nélkül kerülnek a képre, míg a mozgók látványos elkenődésekkel (8. kép). Viszont a nagylátószögekkel nagyon kiszámíthatatlan az úgynevezett „elhúzásos technika” alkalmazása. A közelben elmozgó elem követésével nemcsak a szögsebesség változik a képen belül, hanem a perspektivikus torzítás is (9. kép). A végeredmény így nagyon kiszámíthatatlan, bár be is jöhet. Erre a technikára a teleobjektívek a megfelelőbbek. Viszonylag gyorsnak mondható zárbesség mellett is szép elhúzást lehet elérni. Nagyobb gyújtótávolságnál sem kell állvány, még egyáltalán sem, mert az optikai síkban történő elforgással nem is lehet pontosan követni a mozgást. A vállta-

9. A kb. 35 mm-es elvi gyújtótávolság miatt a közelben elhúzó, 1/8 s idővel fotózott autó közép-ső része maradt csak viszonylag „egyben”. Az eleje és a hátulja a kép exponálási ideje alatt változó szögsebesség és perspektivikus torzítás miatt erősen szétesik. Ennél izgalmasabb téma kell, hogy egy így készült kép elfogadható legyen.

7. Ehhez a képkivágáshoz 200 mm-es teleobjektív kellett az adott nézőpontból. Az erős fényben 22-es rekesz mellett is 1/60 s időt kellett volna exponálnom a legalacsonyabb, ISO 100 érzékenység mellett. A nagyobb felvételi távolság miatt azonban még a közelebbi virágok sem mozdultak be eléggé. Ezért trükkhöz folyamodtam (mivel a gépem nem rendelkezik az egymásra fotózás áldásos képességével). Több képet készítettem állványról, és három megfelelőt egymásra montíroztam utólag.

11. A kép nagyon rossz fényviszonyok között készült, állványról. Ennek ellenére is igyekeztem – inkább a mélységélesség rovására – a lehető leggyorsabb zársebességet használni, mert ha lehet, kerülöm az unos-untalan bemozdított patakokat. Az 1/4 s számomra elfogadható mértékben fátyolozta el a vizet, és épp ezzel a látszólagos materiális ellentét helyett spirituális harmóniát teremtett.

masz ilyenkor a legalkalmasabb tartozék, plusz a visszatartott levegő (10. kép).

A lehetőségek a három fő tényező variálásával szinte végtelenek, a körülményeken felül azonban legalább annyi múlik a mi ötleteinken is. Az öncélúság elkerülése mellett van egy nagyon fontos másik iratlan szabály is, amelynek érdemes megfelelni: a bemozdulások mellett kell lennie éles elem(ek)nek is a képen, vagy a bemozdult részeken érezni kell, hogy azokra lett az élesség állítva (3. kép). Természetesen adódnak a véletlen szerencse által keletkezett látványos elmozdulások, meg is kell őket becsülni, de a tudatosság minden alkotó folyamatban a legalapvetőbb tényező. Ám még a legkörültekintőbb rákészülést követően is bizonytalan lehet a végeredmény. Ha van mód, érdemes több felvételt készíteni. Célszerű különböző hosszúságú idővel kísérletezni. A túl hosszú expozíciós idő elcsépelheti a témát, mint azt a sok folyóvízes vagy éjszakai városképnél tapasztalhatjuk is (11. kép).

10. A nagy sebességgel elhúzó versenymotorcsónakot 400 mm-es objektívvel fotóztam, 1/125 s zársebességgel. Az elő- és a háttér vízfodrain érezhető a nagy sebesség, annak ellenére, hogy a pontos követés miatt a versenyző és a hajó szinte belefagy a képbe. Ezt azonban a válltámasznak is köszönhettem.

8. A képstabilizátornak köszönhetően 1/13 s zársebesség (ISO 400, F3,2, kb. 30 mm-nek megfelelő fókusz) mellett is mozdulatlanok a kép statikus elemei. Az (egyébként) lassító szerelvény, főleg a gép közelében lévő részein a szögsebesség miatt látványosan bemozdult. Ez a mozgáskontraszt az olvasás örömeivel, fontossággal tölti meg a képet.

